

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ: МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

RETAIL TRADE NETWORK TERRITORIAL ORGANIZATION: ESTIMATION TECHNIQUE AND IMPROVEMENT DIRECTIONS

Любов КОВАЛЬСЬКА,
доктор економічних наук,
Луцький національний
технічний університет

Lyubov KOVALSKA,
Doctor of Economics,
Lutsk National
Technical University

Оксана РЕЧУН,
кандидат економічних наук,
Луцький національний
технічний університет

Oksana RECHUN,
PhD in Economics,
Lutsk National
Technical University

У сучасних умовах функціонування ринкової економіки особливої актуальності набувають питання ефективного розвитку роздрібно-торгівельної мережі. Нерівномірність розміщення об'єктів роздрібно-торгівельної мережі на території регіонів держави, недостатня забезпеченість торговельними об'єктами призводять до нерациональної територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави, появи значних регіональних асиметрій у її рівнях.

Теоретичні та прикладні аспекти дослідження питань територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі на різних рівнях знайшли своє відображення в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте ряд проблем, пов'язаних із забезпеченням рациональної територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави, залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших поглиблених досліджень. Зокрема, це стосується розробки методичних підходів до аналізу й оцінки рівня територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі, вибору напрямів удосконалення територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави.

Основною ціллю досліджень є розробка методики оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі та вибору напрямів її вдосконалення.

Територіальна організація роздрібно-торгівельної мережі свідчить про регіональні відмінності в забезпеченні населення об'єктами торгівлі, в тому числі між містом і селом. Так, у 27% сіл від їх загальної кількості відсутні заклади торгівлі, що суперечить принципу рівності між містом та селом [1]. У містах, де проживає 2/3 населення, зосереджено 70% роздрібних підприємств, близько 75% торгових площ, 92% товарообігу. На сільську місцевість із населенням 16 млн. осіб (33%) припадає лише 8% загального обігу внутрішньої торгівлі. Розрив між товарообігом на одиницю міського і сільського населення досягає майже 6 разів, і він продовжує збільшуватись. У сільській місцевості забезпеченість населення торговельними площами становить лише 903 м² на 10000 осіб постійного населення, що у 1,5 раза менше, ніж у міських поселеннях [2, с. 300].

Забезпечення рациональної територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави неможливе без комплексного аналітичного дослідження передумов і результатів її функціонування. Окремими завданнями такої оцінки є формування підґрунтя для рациональної територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави, визначення сукупності узагальнених індикаторів, що дозволяють дати кількісну оцінку динаміки

та основних тенденцій у територіальній організації роздрібно-торгівельної мережі. Слід зауважити, що в аналізі й оцінці територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі зацікавлені різні суб'єкти господарювання, а саме: інвестори, що бажають вкласти кошти у розвиток торгівлі; фінансово-кредитні установи, які можуть надавати кредити для розширення діяльності; органи державного та регіонального управління для оцінки рівня забезпеченості населення різними товарами тощо.

Рациональна територіальна організація роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави та зменшення регіональних асиметрій у її рівнях вимагають аналізу й оцінки існуючого рівня забезпеченості регіонів держави торговельними об'єктами, рівня їх територіальної доступності та рівня ефективності функціонування роздрібно-торгівельної мережі.

У розроблених на сьогодні методиках оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі [3; 4; 5; 6; 7] існує ряд вузьких місць, які ми вважаємо за можливе усунути:

- проблематичність використання методик оцінки на практиці через надто велику кількість показників, надмірне узагальнення критеріїв оцінки та відбір показників;

- незбігання результатів проведення аналізів за різними методиками на одну і ту ж дату та непорівнюваність результатів аналізу за однією методикою на різні дати;

- більша зосередженість підходів на оцінці ефективності функціонування роздрібно-торгівельної мережі, аніж на оцінці територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі.

На основі узагальнення існуючого досвіду, присвяченого питанням оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі, розроблено методику оцінки рівня територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави, яка включає етапи, що представлені на **рис. 1**.

На першому етапі обирається мета та завдання оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі. Метою є комплексна оцінка територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі.

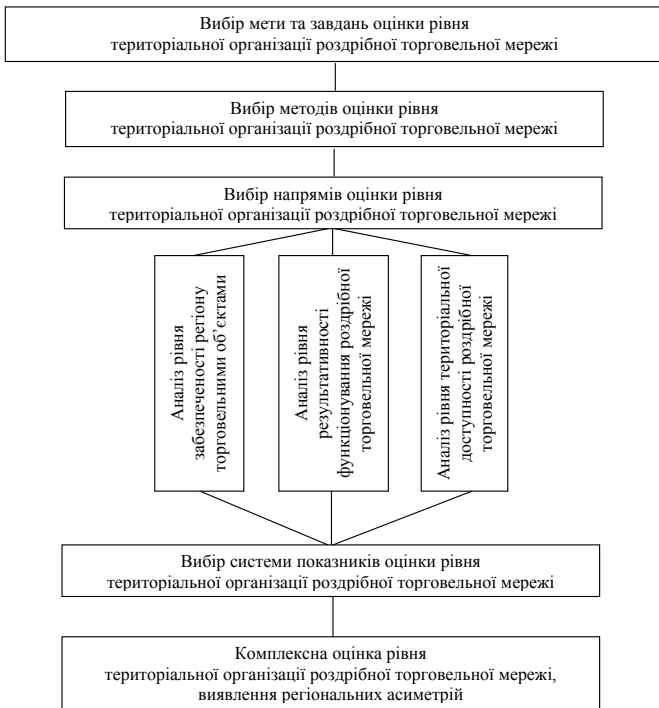
Відповідно до поставленої мети основним завданням аналітичного дослідження є аналіз територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі, інтегральна оцінка роздрібно-торгівельної мережі, що є передумовою на шляху вдосконалення територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі.

На другому етапі обираються методи оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі. Для цього можуть бути використані як якісні, так і кількісні методи оцінки.

Розроблено методику аналізу та оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави. Запропоновано систему показників оцінки територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі. Проведено аналітичне дослідження територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів. Обґрунтовано стратегії забезпечення рациональної територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави. Запропоновано алгоритм побудови региональної логістичної системи торговельної мережі.

The estimation technique of the territorial organization of retail trade network of the country is worked out. The system of indicators to measure the territorial organization of a retail trade network is offered. An analytical study of the territorial organization of the regional retail trade network is conducted. The strategies of providing rational territorial organization of the regional retail trade network of the country are grounded. The algorithm of creation a regional logistics system distribution network is offered.

Рис. 1. Методичний підхід до оцінки рівня територіальної організації роздрібно-торговельної мережі регіонів держави*

*Розроблено авторами.

Таблиця 1. Система показників оцінки територіальної організації роздрібно-торговельної мережі*

Група показників	Показники
1	2
Аналіз забезпеченості регіону торговельними об'єктами	Кількість підприємств роздрібно-торгівлі
	Кількість магазинів роздрібно-торгівлі
	Забезпеченість населення мережею роздрібно-торгівлі
	Забезпеченість населення торговою площею в магазинах
	Кількість аптек та аптечних пунктів
	Торгова площа аптек і аптечних пунктів
	Кількість об'єктів ресторанного господарства
	Кількість місць у мережі ресторанного господарства
	Забезпеченість населення мережею ресторанного господарства
	Кількість ринків з продажу споживчих товарів
Аналіз результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі	Загальна площа ринків з продажу споживчих товарів
	Кількість торгових місць на ринках з продажу споживчих товарів
	Кількість кіосків роздрібно-торгівлі
	Оборот роздрібно-торгівлі
	Обсяг роздрібно-торговельного товарообороту
	Обсяг роздрібно-торговельного товарообороту ресторанного господарства
	Роздрібний товарооборот на одну особу
	Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств роздрібно-торгівлі
	Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств ресторанного господарства
	Аналіз територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі
Радіус доступності торговельної мережі	
Зона обслуговування торговельної мережі	

*Розроблено авторами.

Однак вважаємо, що якісні методи не можуть бути покладені в основу оцінки територіальної організації роздрібно-торговельної мережі, оскільки експертна оцінка характеризується суб'єктивізмом та не дозволяє реально оцінити рівень її розвитку.

Для оцінки територіальної організації роздрібно-торговельної мережі використовуємо кількісні методи шляхом використання інтегральної оцінки, що дозволяє об'єднати різнопланові показники в один комплексний показник. Інтегральну оцінку шляхом зведення різнопланових показників територіальної організації роздрібно-торговельної мережі слід здійснювати, використовуючи індексний метод розрахунку.

У кожній групі визначається система аналітичних показників, що деталізують окремі аспекти дії загальної групи, тобто обираються напрями аналітичного дослідження (третій етап).

Основними напрямками оцінки територіальної організації роздрібно-торговельної мережі є:

- аналіз забезпеченості регіону торговельними об'єктами;
- аналіз результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі;
- аналіз рівня територіальної доступності регіонів держави регіону.

Відповідно кожен напрям дослідження включає систему різнопланових показників, які відображають територіальну організацію роздрібно-торговельної мережі (4 етап).

Будь-яка система показників може бути подана у вигляді багаторівневої ієрархічної структури, склад якої в кожному конкретному випадку визначається лише метою дослідження. Запропоновану систему показників оцінки територіальної організації роздрібно-торговельної мережі подано в таблиці 1.

Як видно, для оцінки рівня розвитку територіальної організації роздрібно-торговельної мережі використовується три групи показників. В свою чергу, кожна із груп показників містить часткові значення, які характеризують територіальну організацію роздрібно-торговельної мережі.

На п'ятому етапі здійснюється комплексна оцінка територіальної організації роздрібно-торговельної мережі. Як було вже зазначено вище, комплексна оцінка територіальної організації роздрібно-торговельної мережі здійснюється шляхом розрахунку інтегрального індексу.

Інтегральний індекс територіальної організації роздрібно-торговельної мережі розраховується за такою формулою:

$$I_i = \frac{I_{zab} + I_{rez} + I_{roz}}{n}, \quad (1)$$

де I_{zab} – частковий індекс забезпеченості регіону торговельними об'єктами;

I_{rez} – частковий індекс результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі;

I_{roz} – частковий індекс територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі;

n – кількість груп регіонів.

Для об'єднання регіонів держави за рівнем територіальної організації роздрібно-торговельної мережі необхідно здійснити групування регіонів. Для цього ми скористаємося формулою, яка дає можливість визначити розмір інтервалу [8, с. 316]:

$$r = \frac{I_{max} - I_{min}}{q}, \quad (2)$$

де r – розмах інтервалу;

I_{max} – максимальне значення рейтингового індексу рівня територіальної організації роздрібно-торговельної мережі;

I_{min} – мінімальне значення рейтингового індексу рівня територіальної організації роздрібно-торговельної мережі;

q – число відокремлених груп ($q=3$).

Розроблений методичний підхід дозволяє оцінити рівні забезпеченості регіонів держави роздрібно-торговельною мережею, результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі та територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі.

Здійснивши аналіз територіальної організації роздрібно-торговельної мережі за такими напрямками, як 1) аналіз забезпеченості регіону торговельними об'єктами; 2) аналіз результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі; 3) аналіз рівня територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі, можна зробити наступні висновки. Розрахунок інтегрального індексу територіальної організації роздрібно-торговельної мережі показав значну неоднорідність рівнів розвитку по території України. У регіональному розрізі найкращим цей показник є у Києві ($0,636657 < I_j < 0,879958$). Середній рівень територіальної організації роздрібно-торговельної мережі спостерігається в Дніпропетровській, Донецькій областях ($0,393356 < I_j < 0,636657$). Решта

Таблиця 2. Групування регіонів України за рівнем розвитку територіальної організації роздрібно-торговельної мережі*

Значення індексу Ij	Рівень розвитку	Регіони
0,636657 < Ij < 0,879958	Високий	м. Київ
0,393356 < Ij < 0,636657	Середній	Дніпропетровська, Донецька області
0,150055 < Ij < 0,393356	Низький	АР Крим, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, м. Севастополь

* Розраховано авторами.

регіонів держави мають низький рівень розвитку територіальної організації роздрібно-торговельної мережі (0,150055 < Ij < 0,393356) (табл. 2).

Крім того, у рівнях територіальної організації роздрібно-торговельної мережі спостерігаються значні регіональні асиметрії, які у 10 разів перевищують межі допустимого. А це призводить до нерациональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі регіонів держави.

Проведена оцінка дозволяє розробити типологію стратегій забезпечення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі, в основу якої покладено такі ознаки, як рівень забезпеченості регіонів держави роздрібною торговельною мережею, рівень результативності функціонування об'єктів роздрібно-торгівлі та рівень територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі. Це дозволило виділити вісім груп регіонів, для кожної з яких обґрунтовано стратегії забезпечення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі (табл. 3).

Стратегія територіальної організації роздрібно-торговельної мережі базується на системі просторових відносин, яка включає територіальний поділ праці, розміщення продуктивних сил та їх компонентів, а також територіальну структуру і пропорції.

Територіальний поділ праці відображає закріплення певних видів діяльності за територіями відповідно до наявних природних, економічних та інших переваг, а також характеризує особливості просторових економічних процесів, пов'язаних із виробництвом і обміном товарами, і виражається в спеціалізації регіону [9, с. 361].

Розробка стратегії забезпечення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі має сприяти зменшенню регіональних асиметрій у рівнях територіальної організації роздрібно-торговельної мережі, зокрема у рівнях забезпеченості регіонів держави торговельними об'єктами, підвищення результативності функціонування роздрібно-торговельних

Таблиця 3. Типологія стратегій забезпечення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі

Рівень			Стратегії територіальної організації роздрібно-торговельної мережі
Izab	Irez	Iroz	
B	B	B	Стратегія міжнародної інтеграції
H	B	B	Стратегія розвитку торговельної інфраструктури
B	B	H	Стратегія забезпечення територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі
B	H	H	Стратегія регіонального маркетингу
H	B	H	Стратегія формування мікререгіональних торговельних асоціацій
B	H	B	Стратегія підвищення ефективності функціонування роздрібно-торговельної мережі
H	H	B	Логістична стратегія
H	H	H	Стратегія формування роздрібно-торговельної мережі

Izab – рівень забезпеченості регіонів роздрібною торговельними об'єктами; Irez – рівень результативності функціонування роздрібно-торговельної мережі; Iroz – рівень територіальної доступності роздрібно-торговельної мережі; «B» – високий рівень; «H» – низький рівень.

об'єктів, наближення роздрібно-торгівлі до споживачів, посилення інтеграції регіонів у міжнародний економічний простір.

Удосконалення територіальної організації роздрібно-торговельної мережі передбачає використання логістичного підходу задля забезпечення ефективного управління товарними потоками, вільного доступу споживачів до торговельної мережі та інформаційних ресурсів.

Кінцевим результатом використання логістичного підходу при формуванні регіональної логістичної системи торговельної мережі має бути високий рівень задоволення потреб споживачів у товарах і послугах при мінімальних витратах часу й ресурсів (транспортних, матеріальних тощо). Це потребує побудови регіональної логістичної системи торговельної мережі.

Під регіональною логістичною системою торговельної мережі будемо розуміти сукупність взаємодіючих та інтегрованих між собою елементів, функціонування яких дозволяє забезпечити оптимальну й раціональну організацію товароруку від постачальника до споживача в рамках логістичного ланцюга з мінімальними витратами задля досягнення раціональної територіальної організації роздрібно-торговельної мережі. На основі територіальної концентрації спеціалізованих постачальників, торговельних об'єктів та споживачів доцільно створювати регіональні логістичні системи [10, с. 132].

Пропонуємо алгоритм побудови регіональної логістичної системи торговельної мережі відобразити у вигляді наступної схеми (рис. 2).

ВИСНОВКИ

Формування регіональної логістичної системи торговельної мережі дозволить активізувати зусилля щодо впорядкування системи руху товарних потоків, організації їх концентрації та трансформування в логістичних центрах (терміналах), ефективного управління системами управління запасами й замовленнями і забезпечення обслуговування об'єктів логістичної інфраструктури на умовах календаризації товаропостачання й оптимізації маршрутів доставки товарів.

The formation of regional logistics system of distribution network allow us to reinforce efforts to streamline the movement of commodity flows, organization and transform their concentration in logistics centres (terminals), effective management systems, inventory management and order and ensure the maintenance of facilities in terms of logistics infrastructure.

ЛІТЕРАТУРА

- Шпильова Ю. Б. Основні напрями розвитку та розміщення соціальної інфраструктури в умовах транзитивної економіки: дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Ю. Б. Шпильова. – К., 2006. – 211 с.
- Аполій В. В. Організація торгівлі : підручник. – 2-ге вид., перероб. та доп. / В. В. Аполій, І. П. Міщук, В. М. Ребицький та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 616 с.
- Лісіца В. В. Ефективність територіальної організації роздрібно-торгівлі споживчої кооперації : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / В. В. Лісіца. – Харків, 2004.
- Голошубова Н. О. Організація торгівлі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Голошубова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
- Литвинюк А. А. Вы решили открыть новый магазин: где его лучше разместить? / А. А. Литвинюк, М. М. Гафиятуллин // Современная торговля. – 2002. – № 6. – С. 14–18.
- Головня О. М. Регіональні особливості розвитку торгово-побутової сфери : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / О. М. Головня. – К., 2007.
- Акопов А. С. Организация маркетингового управления торговым процессом / А. С. Акопов, И. В. Степнова // Маркетинг и реклама. – 2001. – № 6. – С. 34–38.
- Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку : методологія формування, механізми реалізації / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я. – 2001. – 526 с.
- Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – 476 с.
- Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізм формування та реалізації : монографія / З. В. Герасимчук, М. В. Глядна. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 164 с.

Рис. 2. Алгоритм побудови регіональної логістичної системи торговельної мережі

